

Р.М.Циган, А.О.Гончарюк, А.О.Наріжня,
Кременчуцький державний політехнічний
університет ім. М.Остроградського,
м. Кременчука

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ КУРСОВИХ РІЗНИЦЬ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ТА ПОДАТКОВОМУ ОБЛІКАХ

У даній статті досліджуються особливості відображення курсових різниць у податковому та бухгалтерському обліках, а також внесені пропозиції щодо забезпечення їх ефективного обліку.

In given clause the features of display of course differences in the tax and accounting accounts are investigated, and also the offers on maintenance of their effective account are brought in.

Дослідження порядку визначення та відображення в обліку курсових різниць; з'ясування понять неопераційних та операційних курсових різниць; розрахунок курсових різниць у бухгалтерському та податкових обліках є важливим та актуальним питанням економічної діяльності. Дана тематика досліджувалася у наукових працях таких вітчизняних вчених, як Ф.Ф.Бутинець [5], О.І.Степаненко [8], І.В.Жиглей [6], В.М.Пархоменко. В їх працях висвітлені різні аспекти функціонування системи бухгалтерського обліку курсових різниць, проте залишається не достатньо дослідженими проблеми діючої системи розрахунків курсових різниць згідно законодавству України.

Операції в іноземній валюті слід відображати у валюті звітності, тобто перераховуючи суму в іноземній валюті у гривні із застосуванням валютного курсу на дату здійснення операції.

Якщо на дату балансу або на дату здійснення розрахунків валютний курс змінився, виникають курсові різниці.

Курсова різниця – різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах.

При веденні обліку курсових різниць необхідно визначити: природу їх виникнення; об'єкти обліку; звітний період, в якому були здійснені операції, пов'язані з рухом валютних коштів; розмір балансової вартості іноземної валюти (для податкового обліку).

Залежно від виду діяльності, під час якої виникають курсові різниці, вони поділяються на операційні та неопераційні. Залежно від типу змін, що відбулись на валютному ринку,

вони відображаються у складі доходів та витрат звітного періоду.

Об'єктами визначення курсових різниць є монетарні статті. Монетарні статті – це статті Балансу про грошові кошти, а також про такі активи і зобов'язання, що будуть отримані або оплачені у фіксованій сумі грошей або їх еквівалентів [5].

Основним регламентуючим документом, яким слід керуватися при визначенні курсових різниць для цілей бухгалтерського обліку, є П(С)БО 21 “Вплив змін валютних курсів”. Згідно з ним визначення курсових різниць по монетарних статтях в іноземній валюті проводиться: на дату здійснення розрахунків; на дату балансу.

Відповідно до цього можна виділити чотири періоди, за які здійснюється перерахунок заборгованості в іноземній валюті для визначення курсових різниць. Це періоди між: датою відображення операції в бухгалтерському обліку і датою фактичного здійснення розрахунку; датою відображення операції в бухгалтерському обліку і датою складання бухгалтерської звітності за звітний період; датою складання бухгалтерської звітності за попередній звітний період і датою фактичного здійснення розрахунку; датою складання бухгалтерської звітності за попередній звітний період і датою складання бухгалтерського звіту за звітний період.

Перерахування коштів на вкладні рахунки, а також їх повернення на податковий облік не впливають (пп. 7.9.1 і пп. 7.9.2 Закону про прибуток).

Водночас якщо на депозит поклали інвалюту, то бухгалтер зіткнеться з розрахунком курсових різниць. І все тому, що основна сума (непогашена частина) депозиту в пп. 7.3.3 Закону про прибуток названа заборгованістю, отже, підлягає перерахунку на: кінець звітного періоду, виходячи із валюти, що залишилася на депозиті; дату повернення депозиту (частини або повної суми). Щоб визначити курсові різниці за депозитною заборгованістю, потрібно знати її балансову вартість на дату: вкладу; повернення депозиту або його частини (заборгованість вважають погашеною); останнього для звітного періоду в частині непогашеної суми (заборгованість визнають умовно проданою). Зрозуміло, саму балансову вартість валюти в податковому обліку не фіксують.

Там знайдуть відображення лише курсові різниці.

Для їх розрахунку перший раз потрібно порівняти суму депозиту за курсом НБУ на дату: вкладення коштів; останнього дня звітнього періоду. І тоді, якщо курс виріс, то виникають валові доходи, якщо ж упав – валові витрати.

Відсотки за депозитом потрапляють до валового доходу, при цьому працює не правило першої події, а принцип нарахування. Ось тільки дохід нараховують у валюті. Тому на дату нарахування відсотків валовий дохід збільшують, виходячи з курсу НБУ на цю дату.

Подальша податкова доля відсотків залежить від банку. Якщо останній відсотки перераховує в періоді їх нарахування, то за ними в податковому обліку жодних курсових різниць не відображають (оскільки відсутня заборгованість).

В бухгалтерському обліку операції з інвалютою повністю описує П(С)БО 21 “Вплив зміни валютних курсів”. Він пропонує, зокрема, такі правила:

1. Активи, зобов'язання, власний капітал, доходи й витрати в іноземній валюті відображають в обліку в гривнях, перераховуючи інвалюту за курсом НБУ (п. 5 П(С)БО 21).

2. Курсові різниці рахують за монетарними статтями – “грошовим коштам та іншим активам і зобов'язанням, які будуть отримані або оплачені у фіксованій сумі грошових коштів або їх еквівалентів” (п. 8 П(С)БО 21). Їх прикладом можуть бути: гроші на розрахунковому рахунку, дебіторська заборгованість за відвантаженими нерезиденту товарами, дебіторка за розрахунками з підзвітними особами та ін.

3. Курсова різниця – це різниця між оцінками однакового числа інвалюти за різних валютних курсів НБУ (п.4 П(С)БО 21).

4. Перерахунок монетарних статей проводять на дату балансу та на дату проведення розрахунків.

Різниці, що обчислюються, поповнять інші доходи (субрахунок 744 “Дохід від неопераційної курсової різниці”), витрати (субрахунок 974 “Витрати від неопераційних курсових різниць”).

Нараховані відсотки фіксують за дебетом субрахунка 373 “Розрахунки за нарахованими доходами”. Доходи ж визнають за кредитом субрахунка 732 “Відсотки одержані”.

Оскільки дебіторська заборгованість за відсотками – монетарна стаття, то курсові різниці в бухгалтерському обліку слід визначати на кожен дату балансу і дату розрахунків. Як і курсові різниці за депозитом, вони збільшують інші доходи (витрати) [8]. Розрахунок курсових різниць на дату балансу за депозитами в бухгалтерському обліку відображають за дебетом рахунку 314 та кредитом рахунку 744 “Дохід від неопераційної курсової різниці”. За цією операцією в податковому обліку при додатньому значенні виникають валові доходи. Розрахунок курсових різниць за валютою на рахунку в бухгалтерському обліку при виникненні від’ємного значення відображаються за дебетом 945 “Втрати від операційних курсових різниць” та дебетом рахунку 312, а в податковому обліку при цьому виникають валові витрати. Розрахунок курсових різниць на дату балансу за валютою на рахунку в бухгалтерському обліку відображають за дебетом рахунку 312 та кредитом рахунку 714 “Дохід від операційної курсової різниці”. Курсова різниця за відсотками відображається в обліку за дебетом рахунку 373 та кредитом – 714 [6].

Підприємства, які згідно з установчими документами здійснюють експортно-імпортні операції, для розрахунків з іноземними постачальниками можуть отримувати кредити в іноземній валюті. При цьому виникає необхідність визначення курсових різниць по валютних кредитах.

Порядок відображення в податковому обліку курсових різниць по кредитах в іноземній валюті регулюється пп. 7.3.3 Закону про прибуток. Щоб розібратися з курсовою різницею, потрібно знати балансову вартість заборгованості на: дату надходження кредитних коштів; початок (кінець) звітного періоду; дату погашення заборгованості.

Розраховують курсові різниці на:

1) кінець звітного періоду, виходячи із залишку заборгованості, як різницю між балансовою вартістю валюти на цю дату та початок звітного періоду або дату надходження кредитних коштів;

2) дата погашення кредитної заборгованості, виходячи з суми погашення, як різницю між балансовою вартістю перерахованої валюти та її вартості на початок звітного

періоду або дату надходження кредитних коштів.

При цьому прибуток збільшує валові доходи кредитора та валові витрати позичальника. На суму ж отриманого збитку збільшуються валові витрати кредитора і валові доходи позичальника. Таке збільшення відбувається в тому податковому періоді, протягом якого сталося погашення (умовне погашення) заборгованості. Маємо визначити нелогічність Закону про податок на прибуток. На нашу думку, від'ємна різниця від перерахунку заборгованості збільшує валові витрати позичальника, а додатна – його валові доходи.

Заборгованість за валютним кредитом відноситься до монетарних статей в іноземній валюті, курсові різниці за якими визначаються на дату здійснення розрахунків і на дату балансу та відображаються у складі інших доходів (витрат).

Отримання кредитів в іноземній валюті та сплати відсотків за користування кредитними коштами приводить до зміни розміру та складу власного та позикового капіталу підприємства, що відповідає визначенню фінансової діяльності, наведеному в п. 4 П(С)БО 4 “Звіт про рух грошових коштів”. Отже, курсові різниці щодо відповідної заборгованості перед кредитором є неопераційними. До неопераційних також належать курсові різниці, що виникають при перерахунку на кінець звітного періоду залишку коштів в іноземній валюті, отриманих згідно з кредитним договором і не витрачених з будь-яких причин [6]. У фінансовій звітності позичальника зміна курсів валют знаходить своє відображення у Звіті про фінансові результати (форми № 2) (у рядку 130 “Інші доходи” відображається дохід від неопераційних курсових різниць, у рядку 160 “Інші витрати” – витрат від неопераційних курсових різниць) та у Звіті про рух грошових коштів (форма №3) (у рядку 040 “Збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць” у графі “Видаток” відображається прибуток від курсових різниць у результаті перерахунку статей балансу в іноземній валюті, не пов'язаних з операційною діяльністю, у графі “Надходження” – відповідно збитки; у рядку 420 “Вплив зміни валютних курсів на залишок грошових коштів” – сума збільшення або зменшення залишку грошових коштів в іноземній валюті в результаті коливань валютного курсу протягом звітного періоду).

В бухгалтерському обліку курсові різниці за монетарними статтями відображають у складі інших доходів (субрахунок 744 “Дохід від неопераційної курсової різниці”) і витрат (субрахунок 974 “Втрати від неопераційних курсових різниць”).

В податковому обліку валюта підлягає окремому перерахуванню згідно з Законом про прибуток. Причому в тому самому порядку, що й заборгованість, але є відмінності:

✓ по-перше, перераховують лише ту валюту, що залишилася на рахунку на кінець звітного періоду. А ось заборгованість перераховують ще й на дату її погашення. Отже, якщо, наприклад, впродовж звітного періоду на рахунок підприємства надходила валюта, але до кінця періоду всю її витратили, то й курсові різниці з інвалюти рахувати не потрібно. Тому що на кінець періоду її просто немає;

✓ по-друге, валові доходи та витрати від перерахунку курсу валют виникають за тим самим принципом, що й за депозитами. Тобто курс зростає – дохід, падає – витрати;

✓ по-третє, не зовсім зрозуміло, як знайти балансову вартість валюти на початок звітного періоду або дату її оприбуткування.

Отже, курсові різниці збільшують інші операційні доходи (Кт субрахунка 714 “Дохід від операційної курсової різниці”) або витрати (Дт субрахунка 945 “Втрати від операційної курсової різниці”).

У зв'язку з набуттям чинності з 1 січня 2005 р. нової редакції МСБО 21 “Вплив змін валютних курсів” виникли розбіжності між вимогами чинних на сьогодні в Україні нормативних актів з питань обліку впливу валютних курсів. Тому необхідно проводити подальші дослідження цього питання з метою наукового обґрунтування доцільності внесення змін у вітчизняне законодавство.

Задля того, щоб уникнути суттєвих розбіжностей як у бухгалтерському обліку, так і при податкових розрахунках, запропоновано в Законі України “Про оподаткування прибутку підприємств” передбачити монетарно-немонетарний метод оцінки статей в іноземній валюті. Такий підхід зменшить кількість помилок при проведенні розрахунків і відобразатиме реальну оцінку курсових різниць.

Необхідно виділення в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 21 “Вплив змін валютних курсів” порядку відображення негативної курсової різниці, яка виникає в результаті продажу придбаної на міжбанківському валютному ринку України валюти при порушенні резидентами строків її перерахування. Така різниця відображається у складі заборгованості перед бюджетом.

Узагальнюючи існуючий досвід класифікації курсових різниць, що поділені за двома ознаками: залежно від напрямку зміни курсу іноземної валюти, в якій виражені об’єкти обліку, та від виду діяльності, в ході якої такі різниці виникли – пропонуємо до складу останньої класифікаційної групи включити курсові різниці, що виникають внаслідок надзвичайних подій. Забезпечення ефективного здійснення обліку курсових різниць передбачає застосування специфічних облікових реєстрів, тому рекомендується використовувати аналітичні накопичувальні відомості для реєстрації облікової інформації про курсові різниці за операціями. Застосування даних документів значно зменшить обсяг документообігу, посилить контроль за повнотою, правомірністю і своєчасністю відображення курсових різниць. Ці документи дадуть можливість уникнути суттєвих помилок при розрахунку курсових різниць у періодах їх виникнення. Вони будуть простими та зручними у використанні, дадуть можливість контролювати повноту та правомірність відображення валютних операцій, що дозволить систематизувати інформацію по курсових різницях.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємства” від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР, зі змінами та доповненнями.
2. П(С)БО 21 “Вплив змін валютних курсів”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 10. 08. 2000 р. № 193, із змінами від 25.11.2002 р. № 989.
3. Журнал “Все про бухгалтерський облік” №23 за березень 2008 р., №60 за червень 2006 р., №105 за листопад 2007 р., №110 за листопад 2007 р.
4. Журнал “Все про бухгалтерський облік” №110 за листопад 2007 р.
5. Бутинець Ф.Ф. та ін. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит” / Ф.Ф.Бутинець, І.В.Жиглей, В.М.Пархоменко; За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця; 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир: Рута, 2001. – 544 с.
6. Жиглей І.В. Курсові різниці: теорія та практика // Економіка: проблеми теорії та практики. Міжвузівський збірник наукових праць. Випуск 20. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – С. 83-88.
7. Степаненко О.І. Монетарні та немонетарні статті: їх вплив на визначення і облік курсових різниць // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – № 3 (29). – С. 170-173.